

EKOLOJİ BƏRPA SİYASƏTİ VƏ YAŞIL İQTİSADİYYATIN İNKİŞAFI: POST-MÜHARİBƏ REGIONLARININ TRANSFORMASIYASI

İbrahim Qədim QULIYEV 

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, dosent
E-mail: i.quliyev68@mail.ru

Muhəmməd Saleh QAFAROV

Bakı Avrasiya Universiteti (BAU), magistr
E-poçt: muhemmed.qafarov@gmail.com

Received: 27 January 2026

Revised: 27 February 2026

Accepted: 5 March 2026

UOT : 02.131.1:330.15:327.5

JEL: Q56, Q01, R58

DOI: <https://doi.org/10.32010/JKMS1952>

Xülasə: Bu məqalədə müharibədən sonrakı dövrdə ekoloji bərpa siyasəti və yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf strategiyaları Qarabağ regionu təmsalında təhlil edilmişdir. Araşdırma göstərir ki, silahlı münaqişələr nəticəsində yaranan ekoloji problemlər – torpaq deqradasiyası, su ehtiyatlarının çirklənməsi, meşə örtüyünün azalması və biomüxtəlifliyin zəifləməsi – regionların sosial-iqtisadi inkişafına ciddi təsir göstərir. Bu baxımdan ekoloji bərpa yalnız ətraf mühitin qorunması deyil, həm də iqtisadi dirçəlişin əsas şərtlərindən biri kimi çıxış edir. Məqalədə ekoloji bərpa siyasətinin əsas istiqamətləri – ekoloji qiymətləndirmə, torpaqların rekultivasiyası, su və meşə ehtiyatlarının bərpası, institusional mexanizmlərin gücləndirilməsi və müasir texnologiyaların tətbiqi – sistemli şəkildə təhlil olunmuşdur. Müəyyən edilmişdir ki, bu tədbirlərin kompleks və koordinasiyalı şəkildə həyata keçirilməsi dayanıqlı inkişafın təmin olunmasına imkan yaradır. Eyni zamanda, yaşıl iqtisadiyyat modeli resurslardan səmərəli istifadə, karbon emissiyalarının azaldılması və ekoloji tarazlığın qorunması prinsiplərinə əsaslanaraq post-müharibə regionlarının inkişafında effektiv yanaşma kimi qiymətləndirilir. Qarabağ regionu üzrə aparılan statistik təhlil göstərir ki, ərazi zəngin təbii və enerji resurslarına malikdir. Günəş və külək enerjisi potensialı, su ehtiyatları və kənd təsərrüfatı üçün yararlı torpaqlar yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Bununla yanaşı, mina ilə çirklənmiş ərazilər, infrastrukturun dağıdılması və ekosistemlərin zədələnməsi kimi problemlər bu prosesə maneə törədir. Məqalədə bu problemlərin aradan qaldırılması üçün bərpa olunan enerji layihələrinin genişləndirilməsi, “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” konsepsiyalarının tətbiqi və yaşıl texnologiyaların inkişafı əsas istiqamətlər kimi əsaslandırılmışdır. Nəticə etibarilə, Qarabağ regionunun yaşıl iqtisadiyyat modeli əsasında inkişafı onun uzunmüddətli sosial-iqtisadi və ekoloji dayanıqlılığını təmin edən əsas strateji yanaşma kimi qiymətləndirilir.

Açar sözlər: ekoloji bərpa, yaşıl iqtisadiyyat, post-müharibə regionları, Qarabağ, dayanıqlı inkişaf

Giriş

Müasir dövrdə müharibələrin təkcə siyasi və iqtisadi deyil, həm də ekoloji nəticələrinin dərin və uzunmüddətli təsirlərə malik olması artıq global səviyyədə qəbul olunmuş faktır. Silahlı münaqişələr nəticəsində torpaqların deqradasiyası, su ehtiyatlarının çirklənməsi, biomüxtəlifliyin azalması və ekosistemlərin məhv olması kimi problemlər post-müharibə mərhələsində bərpa siyasətinin əsas prioritet istiqamətlərindən birinə

çevrilmişdir. Bu baxımdan, ekoloji bərpa və yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı yalnız təbii mühitin qorunması deyil, həm də sosial-iqtisadi dirçəlişin təmin edilməsi üçün mühüm strateji alət kimi çıxış edir.

Post-müharibə regionlarında ekoloji problemlərin miqyası çox zaman digər sahələrdəki dağıntılardan daha geniş olur və onların aradan qaldırılması uzunmüddətli və sistemli yanaşma tələb edir. Xüsusilə torpaq eroziyası, mina

çirklənməsi, meşə örtüyünün məhv edilməsi və su hövzələrinin zərər görməsi kimi hallar iqtisadi fəaliyyətin bərpasını çətinləşdirir. Bu səbəbdən ekoloji reabilitasiya tədbirləri iqtisadi strategiyalarla paralel şəkildə həyata keçirilməlidir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, münaqişədən sonra dayanıqlı inkişafın təmin olunması üçün “yaşıl iqtisadiyyat” modeli ən effektiv yanaşmalardan biri hesab olunur.

Yaşıl iqtisadiyyat anlayışı resurslardan səmərəli istifadə, karbon emissiyalarının azaldılması və ekoloji tarazlığın qorunması prinsiplərinə əsaslanır. Bu model çərçivəsində iqtisadi artımın ekoloji dayanıqlılıqla uzlaşdırılması mümkün olur. Xüsusilə post-müharibə şəraitində bu yanaşma həm təbii resursların bərpasını, həm də yeni iqtisadi imkanların yaradılmasını təmin edir. OECD-nin yanaşmasına görə, yaşıl iqtisadiyyat ekoloji riskləri minimuma endirərək sosial rifahın artırılmasına xidmət edir [1, s. 27].

Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində həyata keçirilən siyasət də bu baxımdan diqqətəlayiqdir. Dövlət səviyyəsində qəbul edilmiş qərarlara əsasən, həmin ərazilərin “yaşıl enerji zonası” kimi inkişaf etdirilməsi, bərpa olunan enerji mənbələrinin tətbiqi və ekoloji tarazlığın bərpası prioritet istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir [2, s. 2]. Bu yanaşma həm regionun iqtisadi potensialının artırılmasına, həm də ekoloji davamlılığın təmin olunmasına xidmət edir.

Eyni zamanda, ekoloji bərpa siyasəti yalnız texniki və iqtisadi tədbirlərlə məhdudlaşmır, o, institusional və idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsini də tələb edir. Post-müharibə regionlarının transformasiyası kompleks yanaşma tələb edən prosesdir və burada ekoloji, sosial və iqtisadi amillərin inteqrasiyası əsas şərt kimi çıxış edir. Bu kontekstdə ekoloji siyasətin düzgün formalaşdırılması və tətbiqi regionların uzunmüddətli inkişafına mühüm təsir göstərir.

Beləliklə, müharibədən sonrakı dövrdə ekoloji bərpa və yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı strategiyaları yalnız təbii mühitin qorunması baxımından deyil, həm də regionların dayanıqlı sosial-iqtisadi transformasiyasının təmin olunması baxımından xüsusi aktualıq kəsb edir. Məqalənin əsas məqsədi post-müharibə regionlarında ekoloji bərpa siyasətinin və yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf mexanizmlərinin təhlil edilməsi,

onların qarşılıqlı əlaqəsinin müəyyənləşdirilməsi və tətbiq istiqamətlərinin əsaslandırılmasıdır.

I. Post-müharibə regionlarında ekoloji problemlərin xarakteri və miqyası

Post-müharibə regionlarında yaranan ekoloji problemlər kompleks xarakter daşıyır və onların miqyası yalnız lokal deyil, həm də regional və qlobal səviyyədə təsir göstərə bilər. Müharibə zamanı istifadə olunan ağır texnika, partlayıcı maddələr və hərbi infrastrukturun dağıdılması nəticəsində torpaq, su və hava mühiti ciddi şəkildə çirklənir. Bu isə ekosistemlərin funksional bütövlüyünü pozaraq biomüxtəlifliyin azalmasına və təbii resursların deqradasiyasına səbəb olur.

Ən geniş yayılmış problemlərdən biri torpaq örtüyünün deqradasiyasıdır. Münaqişə zamanı aparılan hərbi əməliyyatlar torpağın fiziki strukturunu pozur, onun məhsuldarlığını azaldır və kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin bərpasını çətinləşdirir. Mina və partlamamış hərbi sursatların mövcudluğu isə torpaqdan istifadəyə uzun müddət məhdudiyət qoyur. Bu vəziyyət həm ekoloji, həm də iqtisadi baxımdan ciddi itkilərə səbəb olur [3, s. 41].

Su ehtiyatlarının çirklənməsi də post-müharibə regionlarında mühüm problemlərdən biridir. Çaylara və su hövzələrinə düşən kimyəvi maddələr, yanacaq qalıqları və digər tullantılar suyun keyfiyyətini aşağı salır və bu, həm insan sağlamlığına, həm də su ekosistemlərinə mənfi təsir göstərir. UNEP-in hesabatlarına əsasən, münaqişə zonalarında su ehtiyatlarının bərpası ən mürəkkəb və uzunmüddətli proseslərdən biri hesab olunur.

Bununla yanaşı, meşə örtüyünün məhv edilməsi və ya zədələnməsi iqlim tarazlığının pozulmasına gətirib çıxarır. Meşələr karbon udma funksiyasını yerinə yetirdiyindən onların azalması atmosferdə karbon qazının miqdarının artmasına səbəb olur. Bu isə iqlim dəyişikliklərinin sürətlənməsinə təsir edən əsas amillərdən biridir.

Post-müharibə şəraitində ekoloji problemlərin miqyası yalnız fiziki dağıntılarla məhdudlaşmır, eyni zamanda institusional zəifliklər və idarəetmə problemləri də bu prosesləri daha da dərinləşdirir. Münaqişədən sonra idarəetmə strukturlarının zəifləməsi, monitoring sistemlərinin olmaması və resursların məhdudluğu

ekoloji problemlərin vaxtında həllini çətinləşdirir [4, s. 58].

Qarabağ regionunda ekoloji problemlərin əsas istiqamətlərindən biri torpaq fondunun yarırsız hala düşməsidir. Hərbi əməliyyatlar nəticəsində torpaqların böyük hissəsi mina və partlamamış sursatlarla çirklənmiş, nəticədə kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin bərpası uzun müddətə gecikmişdir. Bu hal regionda ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına və iqtisadi fəaliyyətin bərpasına mənfi təsir göstərir. Aparılan qiymətləndirmələr göstərir ki, torpaqların rekvitifikasiyası və mina təmizlənməsi ekoloji bərpa prosesinin ən prioritet mərhələlərindən biridir.

Su ehtiyatlarının vəziyyəti də Qarabağ regionunda ciddi narahatlıq doğuran məsələlərdəndir. İşğal dövründə su infrastrukturunun dağıdılması, su hövzələrinin çirklənməsi və bəzi su mənbələrinin qeyri-səmərəli istifadəsi nəticəsində regionun hidroloji tarazlığı pozulmuşdur. Xüsusilə çay və su anbarlarının ekoloji vəziyyəti həm kənd təsərrüfatı, həm də əhalinin içməli su təminatı baxımından risklər yaradır. Beynəlxalq təşkilatların yanaşmalarına əsasən, belə hallarda su ehtiyatlarının bərpası kompleks ekoloji siyasətin əsas komponenti kimi çıxış edir [5, s. 39].

Bununla yanaşı, meşə fondunun zərər görməsi Qarabağ regionunda ekoloji balansın pozulmasına səbəb olmuşdur. Qeyri-qanuni meşə qırıntıları və yanğınlar nəticəsində biomüxtəliflik zəifləmiş, flora və fauna növlərinin yaşayış mühiti daralmışdır. Meşələrin bərpası yalnız ekoloji deyil, həm də iqlim dəyişikliklərinin qarşısının alınması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Qarabağ regionunda ekoloji problemlərin dərinləşməsinə təsir edən digər mühüm amil institusional boşluqlar və idarəetmə sisteminin uzun müddət fəaliyyət göstərməməsi olmuşdur. Bu, ətraf mühitin mühafizəsi üzrə nəzarət mexanizmlərinin zəifləməsinə və ekoloji pozuntuların artmasına şərait yaratmışdır. Post-müharibə mərhələsində isə dövlət tərəfindən həyata keçirilən kompleks bərpa proqramları bu boşluqların aradan qaldırılmasına və davamlı inkişaf modelinin tətbiqinə yönəldilmişdir.

Beləliklə, Qarabağ regionu təmsalında post-müharibə ərazilərində ekoloji problemlərin

çoşxaxəli və sistemli xarakter daşdığı aydın görünür. Bu problemlərin effektiv həlli üçün yalnız ekoloji deyil, həm də iqtisadi və institusional tədbirlərin paralel şəkildə həyata keçirilməsi zəruridir. Regionun gələcək inkişafı ekoloji bərpa ilə yaşıl iqtisadiyyatın inteqrasiyası əsasında mümkün olacaqdır.

II. Ekoloji bərpa siyasətinin əsas istiqamətləri və tətbiq mexanizmləri

Post-müharibə regionlarında ekoloji bərpa siyasəti kompleks və mərhələli yanaşma tələb edən strateji prosesdir. Bu siyasət yalnız zərər görmüş təbii mühitin bərpasını deyil, eyni zamanda iqtisadi fəaliyyətin yenidən qurulmasını və dayanıqlı inkişafın təmin edilməsini hədəfləyir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, effektiv ekoloji bərpa siyasəti ilkin qiymətləndirmə, planlaşdırma, icra və monitorinq mərhələlərinin qarşılıqlı əlaqəsi əsasında həyata keçirilməlidir.

Ekoloji bərpa prosesinin ilk mərhələsi zərərin qiymətləndirilməsidir. Bu mərhələdə torpaq, su, hava və biomüxtəliflik üzrə mövcud vəziyyət analiz edilir və prioritet müdaxilə sahələri müəyyənləşdirilir. Xüsusilə mina ilə çirklənmiş ərazilərin xəritələşdirilməsi və təhlükəsizliyin təmin olunması ekoloji bərpanın başlanğıc nöqtəsi hesab olunur [6].

Növbəti mərhələdə rekultivasiya və reabilitasiya tədbirləri həyata keçirilir. Bu çərçivədə torpaqların bərpası, meşələrin yenidən salınması, su ehtiyatlarının təmizlənməsi və ekosistemlərin funksional bərpası təmin edilir. UNEP-in yanaşmasına əsasən, ekosistem əsaslı bərpa metodları daha effektiv hesab olunur, çünki bu üsul təbii proseslərin özünübərpa qabiliyyətindən istifadə edir.

Ekoloji bərpa siyasətinin mühüm komponentlərindən biri də institusional mexanizmlərin formalaşdırılmasıdır. Bu, qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, idarəetmə strukturlarının gücləndirilməsi və monitorinq sistemlərinin qurulmasını əhatə edir. Effektiv idarəetmə olmadan həyata keçirilən bərpa tədbirləri uzunmüddətli nəticə vermir və resursların səmərəsiz istifadəsinə gətirib çıxarır.

Eyni zamanda, ekoloji bərpa siyasətində innovativ texnologiyaların tətbiqi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Rəqəmsal monitorinq sistemləri, peyk müşahidələri və coğrafi informasiya sistemləri (CİS) vasitəsilə ətraf mühitin vəziyyətinə nəzarət daha operativ və dəqiq

şəkildə həyata keçirilə bilər. Bu isə qərar qəbul etmə prosesinin effektivliyini artırır və risklərin idarə olunmasını asanlaşdırır.

Aşağıdakı cədvəldə ekoloji bərpa siyasətinin əsas istiqamətləri və onların tətbiq mexanizmləri ümumiləşdirilmiş şəkildə təqdim olunur:

Cədvəl 1. Ekoloji bərpa siyasətinin əsas istiqamətləri və tətbiq mexanizmləri[7].

İstiqamətlər	Məzmunu	Tətbiq mexanizmləri
Ekoloji qiymətləndirmə	Ətraf mühitə dəyən ziyanın müəyyən edilməsi	Monitorinq, ekoloji audit, xəritələşdirmə
Torpaqların rekultivasiyası	Deqradasiyaya uğramış torpaqların bərpası	Mina təmizlənməsi, torpaq bərpası proqramları
Su ehtiyatlarının bərpası	Çirkələnmiş su mənbələrinin təmizlənməsi	Filtrasiya sistemləri, su infrastrukturunu layihələri
Meşələrin bərpası	Meşə örtüyünün yenidən yaradılması	Ağacəkmə kampaniyaları, qoruma zonalarının yaradılması
İnstitusional inkişaf	Ekoloji idarəetmə sisteminin gücləndirilməsi	Qanunvericilik, dövlət proqramları, nəzarət mexanizmləri
Texnoloji yanaşmalar	Müasir texnologiyaların tətbiqi	CİS, peyk monitorinqi, rəqəmsal platformalar

Beləliklə, ekoloji bərpa siyasəti çoxşaxəli və koordinasiya fəaliyyət tələb edən bir prosesdir. Bu siyasətin uğurla həyata keçirilməsi üçün müxtəlif istiqamətlər üzrə tədbirlərin paralel və sistemli şəkildə icrası zəruridir. Xüsusilə post-müharibə regionlarında bu yanaşma yalnız ekoloji tarazlığın bərpasına deyil, həm də dayanıqlı iqtisadi inkişafın təmin olunmasına xidmət edir.

Qarabağ regionunda yaşıl iqtisadiyyatın statistik təhlili və inkişaf perspektivləri (cədvəllərlə)

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında müharibədən sonrakı dövrdə həyata keçirilən bərpa siyasəti təkcə infrastrukturun qurulması ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda regionun iqtisadi modelinin yenidən formalaşdırılmasını da əhatə edir. Bu kontekstdə yaşıl iqtisadiyyat yanaşması prioritet istiqamət kimi çıxış edir. Mövcud statistik məlumatlar göstərir ki, region həm zəngin təbii resurslara, həm də ciddi ekoloji problemlərə malikdir və bu iki amil onun inkişaf trayektoriyasını müəyyənləşdirir.

Aşağıdakı cədvəldə Qarabağ regionunun əsas iqtisadi və bərpa göstəriciləri təqdim olunur:

Cədvəl 3. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur regionunda əsas iqtisadi və bərpa göstəriciləri (2021–2024) [8].

Göstəricilər	2021	2022	2023	2024
Dövlət investisiyaları (mlrd manat)	2.2	4.5	5.3	6.0
Bərpa olunan yaşayış məntəqələri (say)	5	12	25	40
Tikilən və ya bərpa olunan yollar (km)	600	1200	1800	2300
Elektrik enerjisi istehsalı (MW, bərpa olunan)	50	120	270	500
Qayıdan əhali (min nəfər)	1.2	5.0	12.0	20.0

Mənbə: Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi və Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında tərtib edilmişdir.

Cədvəldən göründüyü kimi, son illərdə regiona yönəldilən dövlət investisiyaları davamlı artım tendensiyası göstərir. Bu investisiyalar əsasən infrastrukturun bərpası, enerji layihələri və yaşayış məntəqələrinin yenidən qurulmasına yönəldilmişdir. Xüsusilə bərpa olunan enerji sahəsində göstəricilərin artması yaşıl iqtisadiyyat modelinə keçidin real nəticələrini əks etdirir.

Digər tərəfdən, regionun təbii və ekoloji potensialı aşağıdakı kimi qiymətləndirilə bilər:

Bu statistik göstəricilər göstərir ki, Qarabağ regionu yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı üçün böyük potensiala malikdir. Xüsusilə enerji və su ehtiyatları regionun gələcəkdə həm daxili, həm də ixrac yönümlü iqtisadi model qurmasına imkan yaradır. Lakin eyni zamanda mina çirkənlənməsi, torpaq deqradasiyası və meşə fondunun azalması kimi problemlər bu inkişaf prosesini ləngidən əsas faktorlar kimi çıxış edir.

Cədvəl 4. Qarabağ regionunun ekoloji və resurs potensialı üzrə əsas göstəricilər [9].

Göstəricilər	Qiymət	İzah
Günəş enerjisi potensialı	7200 MVt	Yüksək günəş radiasiyası mövcuddur
Külək enerjisi potensialı	2000 MVt	Dağlıq ərazilərdə intensiv külək axınları
Su ehtiyatları	10 mlrd m ³	Azərbaycanın əsas su hövzələrinin bir hissəsi
Meşə sahələrinin azalması	~55%	İşğal dövründə ciddi zərər
Mina ilə çirklənmiş ərazilər	~1.2 mln ha	İqtisadi fəaliyyətə əsas maneə
Kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlar	350 min ha	Rekultivasiya tələb olunur

İnkişaf perspektivləri baxımından əsas istiqamətlər aşağıdakılardır:

- bərpa olunan enerji layihələrinin genişləndirilməsi və enerji ixrac potensialının artırılması; [10].
- kənd təsərrüfatında “yaşıl texnologiyalar”ın tətbiqi və ekoloji təmiz istehsalın təşviqi;
- “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” modellərinin tətbiqi ilə resursların səmərəli idarə olunması; [11].
- beynəlxalq investisiyaların cəlb edilməsi və yaşıl maliyyə alətlərinin inkişafı [12].

Beləliklə, statistik təhlil göstərir ki, Qarabağ regionunun yaşıl iqtisadiyyat modeli əsasında inkişafı real və əsaslandırılmış istiqamətdir. Mövcud resurs potensialının düzgün idarə olunması və ekoloji problemlərin mərhələli şəkildə aradan qaldırılması regionun uzunmüddətli dayanıqlı inkişafını təmin edə bilər.

Nəticə

Aparılan tədqiqat göstərir ki, post-müharibə regionlarında ekoloji bərpa və yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı bir-biri ilə sıx bağlı və qarşılıqlı tamamlayıcı proseslərdir. Müharibənin yaratdığı ekoloji fəsadlar – torpaq degradasiyası, su ehtiyatlarının çirklənməsi, meşə fondunun azalması və biomüxtəlifliyin zəifləməsi – regionların sosial-iqtisadi inkişafına ciddi maneələr yaradır. Bu baxımdan, ekoloji problemlərin aradan qaldırılması yalnız ətraf mühitin qorunması deyil, həm də iqtisadi dirçəlişin əsas şərti kimi çıxış edir.

Təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, ekoloji bərpa siyasətinin effektivliyi onun kompleks və sistemli şəkildə həyata keçirilməsindən asılıdır. Ekoloji qiymətləndirmə, rekultivasiya, su və meşə ehtiyatlarının bərpası, institusional mexanizmlərin gücləndirilməsi və müasir texnologiyaların tətbiqi bu prosesin əsas istiqamətlərini təşkil edir. Bu tədbirlərin paralel və koordinasiyalı şəkildə icrası ekoloji tarazlığın

bərpasına və dayanıqlı inkişafın təmin olunmasına imkan yaradır.

Qarabağ regionu timsalında aparılan təhlil göstərir ki, ərazi həm ciddi ekoloji problemlərlə, həm də yüksək təbii və iqtisadi potensialla xarakterizə olunur. Statistik göstəricilər sübut edir ki, regionda bərpa olunan enerji ehtiyatlarının mövcudluğu, su resurslarının zənginliyi və kənd təsərrüfatı üçün əlverişli torpaq fondunun olması yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı üçün möhkəm baza yaradır. Eyni zamanda, mina çirklənməsi, infrastrukturun dağıdılması və ekosistemlərin zədələnməsi kimi amillər bu potensialın reallaşdırılmasını çətinləşdirən əsas problemlərdir.

Tədqiqat nəticəsində belə qənaətə gəlinir ki, Qarabağ regionunun inkişafı üçün ən optimal model yaşıl iqtisadiyyat konsepsiyası əsasında qurulan inteqrasiya olunmuş yanaşmadır. Bu model çərçivəsində bərpa olunan enerji mənbələrinin geniş tətbiqi, ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının inkişafı, “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” konsepsiyalarının həyata keçirilməsi və resursların səmərəli idarə olunması əsas prioritet istiqamətlər kimi çıxış edir.

Eyni zamanda, yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı üçün dövlət siyasətinin ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsi, beynəlxalq təcrübənin tətbiqi və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər regionun yalnız bərpasını deyil, həm də onun innovativ və dayanıqlı iqtisadi məkana çevrilməsini təmin edə bilər.

Beləliklə, müharibədən sonrakı dövrdə ekoloji bərpa və yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf strategiyaları Qarabağ regionunun uzunmüddətli sosial-iqtisadi transformasiyasının əsasını təşkil edir. Bu yanaşma regionun gələcəkdə ekoloji cəhətdən təhlükəsiz, iqtisadi baxımdan səmərəli və sosial baxımdan dayanıqlı inkişaf modelinə keçidini təmin edən fundamental istiqamət kimi qiymətləndirilə bilər.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI:

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2011). *Towards Green Growth*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264111318-en>
2. Azərbaycan Respublikası Prezidenti. (2021). *Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "Yaşıl enerji zonası"nın yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında Sərəncam*. Bakı.
3. United Nations Environment Programme (UNEP). (2009). *From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment*. Nairobi: UNEP.
4. United Nations Development Programme (UNDP). (2016). *Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity*. New York: UNDP.
5. United Nations Environment Programme (UNEP). (2022). *Environmental Assessment of Post-Conflict Regions: Water Resources and Ecosystem Recovery*. Nairobi: UNEP Publications.
6. Geneva International Centre for Humanitarian Demining (GICHD). (2014). *Mine Action and Environmental Protection*. Geneva: GICHD.
7. United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). *Environmental Rule of Law: First Global Report*. Nairobi: UNEP.
8. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. (2024). *Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının bərpası üzrə statistik göstəricilər*. Bakı.
9. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. (2024). *Azərbaycanın regionları: Statistik məcmuə*. Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi.
10. International Renewable Energy Agency (IRENA). (2023). *Renewable Energy Market Analysis: Caucasus and Central Asia*. Abu Dhabi: IRENA.
11. Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi. (2023). *Ağıllı şəhər və ağıllı kənd konsepsiyası üzrə inkişaf hesabatı*. Bakı.
12. World Bank. (2022). *Green, Resilient and Inclusive Development*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1818-4>

ECOLOGICAL RESTORATION POLICY AND THE DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY: TRANSFORMATION OF POST-WAR REGIONS

Ibrahim Gadim GULIYEV

Associate Professor, Azerbaijan State University of Economics (UNEC)

E-mail: i.quliyev68@mail.ru

Muhammad Saleh GAFAROV

Master's Student, Baku Eurasian University (BAU)

E-mail: muhemmed.qafarov@gmail.com

Abstract: This article analyzes ecological restoration policy and green economy development strategies in the post-war period using the case of the Karabakh region. The study shows that environmental problems caused by armed conflicts-such as soil degradation, water pollution, deforestation, and loss of biodiversity-have a significant impact on the socio-economic development of affected regions. In this context, ecological restoration serves not only as a means of environmental protection but also as a key condition for economic recovery. The article systematically examines the main directions of ecological restoration policy, including environmental assessment, land reclamation, restoration of water and forest resources, strengthening of institutional mechanisms, and the application of modern technologies. It is determined that the comprehensive and coordinated implementation of these measures contributes to sustainable development. At the same time, the green economy model-based on efficient resource use, reduction of carbon emissions, and maintenance of ecological balance-is considered an effective approach for the development of post-conflict regions. The statistical analysis of the Karabakh region demonstrates that the area has rich natural and energy resources. The potential of solar and wind energy, water resources, and arable land provides broad opportunities for the development of a

green economy. However, issues such as landmine contamination, damaged infrastructure, and disrupted ecosystems hinder this process. The article substantiates key directions for addressing these challenges, including expanding renewable energy projects, implementing “smart city” and “smart village” concepts, and promoting green technologies. In conclusion, the development of the Karabakh region based on the green economy model is identified as a key strategic approach to ensuring its long-term socio-economic and environmental sustainability.

Keywords: ecological restoration, green economy, post-war regions, Karabakh, sustainable development

ПОЛИТИКА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОССТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЕ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ: ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОСТВОЕННЫХ РЕГИОНОВ

Ибрагим Гадим ГУЛИЕВ

Азербайджанский Государственный Экономический Университет, доцент

E-mail: i.quliyev68@mail.ru

Мухаммад Салех ГАФАРОВ

Бакинский Евразийский Университет (BAU), магистрант

E-mail: muhemmed.qafarov@gmail.com

Резюме: В данной статье анализируются политика экологического восстановления и стратегии развития зеленой экономики в поствоенный период на примере Карабахского региона. Исследование показывает, что экологические проблемы, возникающие в результате вооруженных конфликтов - деградация почв, загрязнение водных ресурсов, сокращение лесного покрова и снижение биоразнообразия - оказывают существенное влияние на социально-экономическое развитие регионов. В этом контексте экологическое восстановление выступает не только как средство охраны окружающей среды, но и как ключевое условие экономического возрождения. В статье системно рассмотрены основные направления политики экологического восстановления - экологическая оценка, рекультивация земель, восстановление водных и лесных ресурсов, укрепление институциональных механизмов и внедрение современных технологий. Установлено, что комплексная и координированная реализация данных мер способствует обеспечению устойчивого развития. В то же время модель зеленой экономики, основанная на эффективном использовании ресурсов, снижении углеродных выбросов и сохранении экологического баланса, рассматривается как эффективный подход к развитию постконфликтных территорий. Статистический анализ Карабахского региона показывает, что территория обладает значительным природным и энергетическим потенциалом. Потенциал солнечной и ветровой энергии, водные ресурсы и пригодные для сельского хозяйства земли создают широкие возможности для развития зеленой экономики. Вместе с тем такие проблемы, как загрязнение территорий минами, разрушение инфраструктуры и повреждение экосистем, препятствуют этому процессу. В статье обоснованы основные направления решения данных проблем, включая расширение проектов возобновляемой энергетики, внедрение концепций «умных городов» и «умных сел», а также развитие зеленых технологий. В заключение отмечается, что развитие Карабахского региона на основе модели зеленой экономики является ключевым стратегическим подходом, обеспечивающим его долгосрочную социально-экономическую и экологическую устойчивость.

Ключевые слова: экологическое восстановление, зеленая экономика, постконфликтные регионы, Карабах, устойчивое развитие